

Nr 215.

Av herr **Hermansson**, *angående frivillig förtidspensionering för småskollärarinnor m. m.*

En av de intellektuella yrkesgrupper, som drabbats allra hårdast av arbetslösheten under de senaste åren, är småskollärarinnorna. Enligt kungl. skolöverstyrelsens utredning rörande antalet arbetslösa bland de under åren 1931—1933 utexaminerade småskollärarinnorna voro den 15 mars 1934 ej mindre än 37 procent av de under de tre nyssnämnda åren utexaminerade lärarinnorna utan anställning. Av de lärarinnor, som under åren 1921—1933 lämnat småskoleseminarierna, voro den 31 mars samma år cirka 900 arbetslösa.

Dessa arbetslöshetssiffror te sig ännu mera skrämmande, om man tar vederbörlig hänsyn till den pågående rationaliseringen inom folkskoleväsendet och de på grund därav verkställda och planerade indragningarna av småskollärarinnetjänster. Kungl. skolöverstyrelsen har beräknat, att inalles 840 småskollärarinnetjänster komma att bli överflödiga före den 1 juli 1936. Läger man samman antalet arbetslösa småskollärarinnor med antalet av dem, som på grund av tjänsteindragningar måste beredas andra platser, samt dessutom medräknat eleverna vid de båda nu pågående årskurserna vid småskoleseminarierna, finner man, att nästa år komma att finnas inemot 2.000 examinerade småskollärarinnor, som, om ingenting göres för att åstadkomma en ändring av läget, icke kunna erhålla sysselsättning inom sitt yrke. Man torde vidare få räkna med, att nativitetsminskningen kommer att framtvinga ytterligare rationaliseringsåtgärder, innebärande ett fortsatt indragande av småskollärarinnetjänster under de närmaste åren. Då antalet platser, som årligen på grund av tjänsteinnehavarnas avgång ur tjänsten eller av andra orsaker bliva lediga, endast uppgår till omkring 200, ter sig under sådana förhållanden situationen för de arbetslösa småskollärarinnorna rent av förtvivlad, och många av dem, särskilt de som nu i årtal gått utan sysselsättning, torde ha ytterst små möjligheter att någonsin erhålla plats, därest statsmakterna icke vidtaga extraordinära åtgärder för att åstadkomma en behöfvlig ändring av de nuvarande förhållandena.

Den av de seminarieakkunniga föreslagna temporära stängningen av småskoleseminarierna är en av de hittills diskuterade extraordinära åtgärderna i nyssnämnda syfte. Genom en sådan stängning skulle man emellertid endast uppnå, att produktionen av småskollärarinnor, som för närvarande årligen uppgår till något över 100, för tillfället komme att upphöra. Men för att bereda plats åt det överskott av småskollärarinnor, som nu finnes, skulle man få tillgripa den drastiska och på grund av sina konsekvenser i övrigt knappast genomförbara åtgärden att hålla seminarierna stängda under tid av 10 år. För att råda bot mot den arbetslöshet, som för närvarande råder inom berörda

yrkesgrupp, måste man alltså komplettera den i och för sig mycket önskvärda stängning av seminarierna, som föreslås av seminarieakkunniga, med andra, mera snabbt verkande åtgärder.

Det bör då erinras därom, att småskollärarynnornas tjänstgöring före 1918 upphörde redan vid 55 års ålder. Med anledning av den stora lärarebristen under världskrigsåren beslutade riksdagen nämnda år på förslag av Kungl. Maj:t bl. a. att höja småskollärarynnornas pensionsålder från 55 till 60 år. Denna höjning av pensionsåldern förestavades av den då rådande bristen på lärarinnor. Och med hänsyn härtill vore det också följdriktigt att i en tid, då det uppstått ett stort överskott av småskollärarynnor, bereda ökade arbetstillfällen åt de övertaliga genom en sänkning av pensionsåldern.

Det torde emellertid svårigen låta sig göra att genom en frivillig förtidspensionering nå det åsyftade resultatet, d. v. s. att på ett effektivt sätt decimera antalet arbetslösa lärarinnor. Verkan av en frivillig förtidspensionering är också svår att förutsäga. Likväl torde det vara förnuftigt att medgiva de småskollärarynnor, som vid fyllda 55 år uppnått 33 tjänsteår och då vilja lämna sin tjänst, att då få avgå med full pension. Man torde nämligen kunna förut-sätta, att det bland lärarinnorna över 55 år finnes åtskilliga, som skulle använda sig av en dylik möjlighet att avgå från sina tjänster till förmån för yngre arbetslösa yrkeskamrater, under förutsättning, att deras pensionsfråga vore ordnad på ett tillfredsställande sätt.

För att vinna effektivare resultat torde det dock vara nödvändigt att också tillgripa en tvångsmässig förtidspensionering av de äldsta nu tjänstgörande småskollärarynnorna. Om man räknar med, att cirka 200 befattningshavare årligen uppnå den nu stadgade pensionsåldern, skulle man genom att sänka denna ålder från 60 till 58 år vinna, att under det första året omkring 600 arbetslösa småskollärarynnor i stället för 200 kunde beredas plats. Det skall icke förnekas, att en tvångsvis genomförd förtidspensionering av befattningshavare, vilka inriktat sig på att få tjänstgöra intill en viss förut bestämd ålder och även trott sig vara garanterade rättighet härtill, måste betraktas som en mycket allvarlig åtgärd. De äldre småskollärarynnornas motstånd mot tidigare framkomna förslag om en dylik förtidspensionering är därför också fullt begrip-ligt. Ett förhållande, som dock i någon mån borde mildra detta motstånd, är, att de äldsta årsklasserna av de nu tjänstgörande småskollärarynnorna vid sitt tillträde till lärarinnebanan på grund av vad som här förut anförts icke kunde beräkna att få tjänstgöra längre än till 55 års ålder. Om en del av dessa befattningshavare nu tvingades att avgå med pension vid fyllda 58 år, så borde detta således icke kunna betraktas som någon större orättvisa.

Statsmakterna kunna å andra sidan icke heller avbördas sig sitt ansvar för de yngre, arbetslösa och i de flesta fall ekonomiskt blottställda lärarinnor, vilka genom statens åtgöranden erhållit sin utbildning och därigenom förespeg-lats utsikten att också erhålla arbete och försörjning inom sitt yrke. Och då förtidspensioneringen av de äldsta årsklasserna inom småskolans lärarinnekår under nu rådande förhållanden synes vara den enda utväg, som står till buds för att på ett någorlunda snabbt och effektivt sätt bereda sysselsättning åt de

arbetslösa och i många fall verkligt nödlidande småskollärarynnorna, borde statsmakterna enligt min mening icke rygga tillbaka för att nu vidtaga en sådan åtgärd. Då den förordade tvångspensioneringen tämligen snart skulle komma att förbättra situationen för de arbetslösa småskollärarynnorna, kunde stadgandet om densamma lämpligen beslutas att gälla provisoriskt för en tid av fem år.

Det synes även, som om statens kostnader för den här ifrågasatta förtidspensioneringen skulle kunna hållas inom mycket rimliga gränser. Utgifterna skulle visserligen å ena sidan komma att ökas på grund av det större antalet pensionstagare, men de skulle å den andra också komma att väsentligen minskas, därigenom att de yngre, nytillträdande lärarnorna komme att placeras i lägsta lönegraden och därför finge uppbära betydligt mindre löner än dem som nu utgå till de äldre, vilka skulle komma att i förtid avgå från sina tjänster. Skillnaden mellan vad staten i rent *ekonomiskt avseende* vinner på det ena och förlorar på det andra torde i vart fall icke kunna bli av en sådan storlek, att den i och för sig bör få hindra en tillfällig förtidspensionering av de äldsta småskollärarynnorna för att därigenom bereda plats i arbetet åt deras yngre arbetslösa yrkeskamrater. Att staten och det allmänna ur *andra synpunkter* skulle ha åtskilligt att vinna på ett beslut i här antydd riktning, torde knappast kunna förnekas. Man bör t. ex. vid behandlingen av denna fråga icke förbise, att seminarierna i vår tid äga helt andra möjligheter att giva sina elever en för ändamålet lämpad utbildning än för 40 år sedan, och att det därför måste betraktas som en given vinst för skolundervisningen, om de unga, friska krafterna snarast möjligt kunde beredas tillfälle att komma ut på det arbetsfält, för vilket de utbildats. Riskens för att en stor del av de unga lärarnornas yrkesskicklighet och arbetsförmåga skall gå förlorad under en längre tids tvungen sysslöshet ligger också i öppen dag.

Tidigare framställda förslag rörande småskollärarynnornas förtidspensionering ha mötts av den invändningen, att det vore olämpligt att behandla frågan på annat sätt än såsom ett led i hela folkskollärarynnornas löne- och pensionsfrågor. Det kan gent emot detta betraktelsesätt anföras, att småskollärarynnornas arbetslöshetsproblem icke har någon direkt motsvarighet bland lärarna i den egentliga folkskolan. Det relativa antalet arbetslösa är inom den sistnämnda gruppen betydligt mindre än inom den förstnämnda. Följderna av nativitetsminskningen göra sig senare märkbara på folkskolans område, varav också följer, att statsmakterna lättare kunna hinna med de nödvändiga åtgärderna i syfte att minska produktionen av folkskollärare. Härtill kommer vidare, att det framtida behovet av folkskollärare står i ett visst samband med frågan om fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde folkskoleår. Innan denna fråga, vilken för närvarande är föremål för utredning, blivit avgjord, torde behovet av lärare i den egentliga folkskolan för den närmaste framtiden knappast kunna överblickas. Däremot möter det icke några större svårigheter att redan nu fastställa det ungefärliga antal lärarnor, som under de närmaste sju à åtta åren komma att behövas för småskoleundervisningen. Slutsatsen härav blir, att frågan om småskollärarynnornas förtidspensionering både kan och bör

behandlas som ett problem för sig utan sammankoppling med andra ärenden av besläktad natur.

Med stöd av vad jag här anfört tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om erforderliga åtgärder dels för frivillig förtidspensionering med full pension för de småskollärarynnor, som fyllt 55 och tjänstgjort minst 33 år, dels ock för en provisorisk sänkning under en tid av 5 år av småskollärarynnornas pensionsålder från 60 till 58 år.

Stockholm den 22 januari 1935.

A. Hermansson.
